

STANISŁAW KRASOWICZ

Instytut Uprawy Nawożenia

i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy

Puławy

PRODUKCJA ZBÓŻ W POLSCE JAKO KRYTERIUM WYKORZYSTANIA POTENCJAŁU ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

Wstęp

Zboża są najważniejszą grupą uprawianych roślin. W skali całego świata obsiewa się nimi blisko 680 mln ha, czyli około 50% całkowitej powierzchni gruntów ornych [7]. Średnio na 1 mieszkańca w świecie produkuje się około 355 kg ziarna zbóż. W Polsce, przeciętnie w kraju, udział zbóż w strukturze zasiewów w ostatnich latach dochodzi do 75%, a w przeliczeniu na 1 mieszkańca produkuje się ponad 700 kg. W poszczególnych krajach Europy wskaźniki te są silnie zróżnicowane [2].

Ze względu na znaczenie gospodarcze zbóż, ich plony i produkcja są traktowane jako ważna miara intensywności rolnictwa i poziomu kultury rolnej kraju [4]. Mogą one być również kryterium wykorzystania potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

K. Filipiak [1] stwierdziła bowiem, że istnieje ścisły związek pomiędzy plonami zbóż i wskaźnikiem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Plony zbóż zależą w głównej mierze od warunków siedliskowych modyfikowanych intensywnością produkcji, której uproszczoną miarą jest poziom zużycia nawozów mineralnych w kg NPK/ha użytków rolnych.

Prusiński [8], analizując postęp biologiczny w hodowli i uprawie zbóż w Polsce po roku 1990 wykazał, że jest on wykorzystywany średnio w Polsce w około 47%. Nieco lepszym wykorzystaniem postępu biologicznego wyróżniają się pszenica ozima i jara oraz jęczmień jary. Jednocześnie autor ten stwierdził, że biorąc pod uwagę poziom uzyskiwanych plonów zbóż, warunki przyrodnicze najlepiej wykorzystują rolnicy z Wielkopolski, a najgorzej z województw: lubelskiego, świętokrzyskiego, małopolskiego i podkarpackiego, mimo lepszych niż przeciętnie w kraju warunków przyrodniczych.

Problemy produkcji zbóż w Polsce są przedmiotem wielu analiz. Ich autorzy zwracają uwagę na aspekty agrotechniczne [6], ekonomiczne [5] lub też cechy jakościowe pozyskiwanego ziarna zbóż jako surowca dla przemysłu i źródła paszy [4].

Stosunkowo mało miejsca poświęca się natomiast produkcji zbóż w Polsce w aspekcie oceny wykorzystania potencjału produkcyjnego rolnictwa. Poszerzenie

Unii Europejskiej o 10 krajów również przemawia za potrzebą analizy tej problematyki.

Celem opracowania jest przedstawienie produkcji zbóż w Polsce jako kryterium wykorzystania potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Materiał i metoda badań

Opracowanie ma charakter analizy porównawczej. Wykorzystano informacje pochodzące z różnych źródeł. Podstawowe ich źródło stanowiły dane GUS oraz FAOSTATU. Ponadto w opracowaniu uwzględniono wyniki doświadczeń odmianowych COBORU i badań IUNG. Wykorzystano również raporty i ekspertyzy IERiGŻ. Wskaźniki charakteryzujące produkcję zbóż w Polsce przedstawiono na tle wybranych cech świadczących o specyfice polskiego rolnictwa.

W analizie uwzględniono dwie grupy uwarunkowań. Pierwsza z nich dotyczy uwarunkowań przyrodniczo-agrotechnicznych, a druga warunków organizacyjno-ekonomicznych rolnictwa. Do charakterystyki uwarunkowań wykorzystano także opracowania innych autorów. Zebrane informacje statystyczne przedstawiono w formie tabel, stosując wskaźniki obrazujące strukturę i poziom produkcji zbóż, dynamikę zmian, a także zróżnicowanie regionalne. Porównanie ograniczono do wybranych wskaźników i gatunków zbóż.

Zakres analizy był wyznaczony dostępnością danych i stopniem ich szczegółowości.

Wyniki badań

Polska jest krajem o znacznym potencjale produkcyjnym. Jednak potencjał ten, oceniany przez pryzmat produkcji zbóż, jest stosunkowo słabo wykorzystany, a w dodatku jego wykorzystanie jest zróżnicowane regionalnie [1, 4].

Produkcja zbóż jest ważnym miernikiem pozycji i konkurencyjności Polski wobec innych krajów Unii Europejskiej. Świadczy też o stopniu wykorzystania potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski.

Polska jest liczącym się w Europie producentem zbóż. Odgrywa znaczącą rolę w produkcji zbóż w Europie, zarówno w odniesieniu do 15 krajów „starej” Unii Europejskiej, jak i 10 krajów, które zostały członkami tej organizacji od roku 2004 (tab. 1). O pozycji Polski w bilansie zbożowym Unii Europejskiej, jak i całej Europy decyduje relatywnie duża powierzchnia uprawy, stanowiąca około 54% powierzchni obsiewanej zbożami w 10 krajach – „nowych” członkach UE. Polska ustępuje natomiast wielu krajom Europy pod względem poziomu plonów zbóż. Są one dwukrotnie niższe w porównaniu do uzyskiwanych w krajach o rozwiniętym rolnictwie, a także z uzyskiwanymi w doświadczeniach w warunkach optymalnej agrotechniki. Udział Polski w światowej powierzchni uprawy i zbiorach zbóż jest zbliżony, co wskazuje, że plony kształtują się blisko średniej światowej (tab. 2). Plony zbóż w Polsce pozostają na tym samym poziomie około 30 dt/ha od 15 lat [8]. Stanowią one około 50% plonów uzyskiwanych w doświadczeniach COBORU. Świadczy o tym porównanie zamieszczone w tabeli 3. Osiągane w Polsce plony zbóż są niższe w porównaniu do średnich dla 15 „starych”, a także 10 „nowych” krajów Unii Europejskiej.

Charakterystyka produkcji zbóż w Polsce i UE (średnio w latach 2002-2004)

Wyszczególnienie	Powierzchnia uprawy (mln ha)	Plon (t/ha)	Produkcja ziarna (mln t)
Polska			
Zboża ogółem	8,3	3,2	26,6
w tym:			
pszenica	2,3	3,9	9,0
jęczmień	1,0	3,3	3,3
kukurydza	0,4	5,3	2,1
żyto	1,5	2,5	3,8
pszenżyto	1,0	3,2	3,2
owies	0,6	2,3	1,4
mieszanki	1,4	2,8	3,9
Unia Europejska (15 krajów)			
Zboża ogółem	37,5	5,6	210,4
w tym:			
pszenica	17,7	5,8	102,4
jęczmień	10,6	4,6	48,9
kukurydza	4,5	8,6	38,6
żyto	1,0	4,4	4,3
pszenżyto	1,0	5,2	5,3
owies	2,0	3,4	6,9
mieszanki	0,2	3,3	0,7
Unia Europejska (10 krajów – członkostwo od 2004 r.)			
Zboża ogółem	15,4	3,5	53,5
w tym:			
pszenica	5,3	3,8	20,3
jęczmień	2,8	3,1	8,7
kukurydza	1,8	5,6	10,0
żyto	1,8	2,4	4,4
pszenżyto	1,2	3,4	4,0
owies	0,8	2,4	2,0
mieszanki	1,6	2,5	3,9
Unia Europejska (25 krajów razem)			
Zboża ogółem	52,9	5,0	263,9
w tym:			
pszenica	23,0	5,3	122,7
jęczmień	13,4	4,3	57,6
kukurydza	6,3	7,7	48,6
żyto	2,8	3,1	8,7
pszenżyto	2,2	4,2	9,3
owies	2,8	3,2	8,9
mieszanki	1,8	2,6	4,6

Tabela 2

Udział wybranych krajów Europy w światowej produkcji zbóż

Kraj	Udział w świecie ogółem w %				Plony w dt/ha			
	powierzchnia uprawy		zbiory		1995	2000	2003	2004
	2003	2004	2003	2004				
Francja	1,3	1,4	2,6	3,1	64,6	72,4	61,3	75,0
Hiszpania	1,0	1,0	1,0	1,1	17,3	36,1	32,5	37,2
Niemcy	1,0	1,1	1,9	2,3	61,1	64,5	57,6	69,9
Polska	1,2	1,2	1,1	1,3	30,2	25,3	28,7	35,4
Rosja	5,4	5,7	3,2	3,3	12,2	15,6	17,9	19,1
Rumunia	0,8	0,9	0,6	1,0	30,8	19,3	25,4	39,0
Ukraina	1,7	2,0	0,9	1,9	25,1	19,5	17,5	30,3
Wielka Brytania	0,5	0,5	1,0	1,0	68,7	71,6	70,3	71,4
Włochy	0,6	0,6	0,9	1,0	46,7	49,9	43,7	53,0

Tabela 3

Średnie potencjalne i rzeczywiste plony ziarna zbóż w dt/ha w latach 1990-2004 według COBORU i GUS

Gatunek	Plony potencjalne wg COBORU		Plony rzeczywiste wg GUS		Średni współczynnik wykorzystania postępu biologicznego zbóż	
	formy		formy		formy	
	jare	ozime	jare	ozime	jare	ozime
Pszenica	57,5	70,0	29,8	37,2	51,8	53,1
Jęczmień	60,0	67,3	29,4	35,0	49,0	52,0
Pszenżyto	55,2	71,7	26,0	29,4	47,1	41,0
Żyto	-	64,0	-	23,5	-	36,7
Owies	59,6	-	24,1	-	40,4	-
Średnia dla form	58,0	68,2	27,3	31,2	47,0	45,7
Średnia dla zbóż		63,1		29,3		46,4

Źródło: [8].

W porównaniu do krajów 15-tki, o takiej relacji decydują zarówno uwarunkowania glebowo-klimatyczne Polski (tab. 4), jak też niski poziom intensywności produkcji i duże zaniedbania w sferze agrotechniki podstawowych gatunków zbóż [11].

Tabela 4

Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski i wybranych krajów Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	Unia Europejska ^a	Polska
Gleba	100	75-80
Klimat	100	75-80
Syntetyczny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej	100	57,3-64,0

^a Belgia, Francja, Holandia, Niemcy,

Kraje europejskie, o intensywnym rolnictwie uzyskiwały plony zbóż osiągnane aktualnie w Polsce już kilkadziesiąt lat temu [5].

Jednym z wyznaczników poziomu uzyskiwanych plonów zbóż jest wysoki, przekraczający 34% udział gleb bardzo słabych i słabych (tab. 5). Na glebach tych nawet w doświadczeniach, w warunkach optymalnego zaopatrzenia w środki produkcji (nasiona, nawozy mineralne, środki ochrony roślin) i starannej agrotechniki, uzyskuje się plony zbóż w granicach 2,5-3,0 t z ha. Warunki glebowe decydują także o możliwościach doboru gatunków i powierzchni ich uprawy. Jednak dynamika zmian powierzchni i struktury uprawy zbóż w Polsce, związana w dużym stopniu z uwarunkowaniami organizacyjno-ekonomicznymi, jest duża (tab. 6).

Tabela 5

Struktura gleb Polski według grup kompleksów oraz realnie możliwe do uzyskania plony zbóż

Grupa gleb	Kompleks przydatności rolniczej	Struktura gruntów ornyczych %	Realnie możliwe do uzyskania plony zbóż t/ha
Bardzo dobre	1, 2, 10	24,0	5,0
Dobre	3, 4, 8, 11	25,8	4,3
Średnie	5	15,9	3,8
Słabe	6, 9, 12	22,7	2,9
Bardzo słabe	7, 13	11,6	2,3
Razem		100,0	3,94

Źródło: [7].

Tabela 6

Powierzchnia uprawy poszczególnych gatunków zbóż w Polsce w mln ha

Wyszczególnienie	1960	1970	1980	1990	2000	2002	2003	2004	2005
Zboża ogółem	9,22	8,34	7,85	8,53	8,81	8,29	8,16	8,38	8,33
Pszenica	1,36	1,99	1,61	2,28	2,64	2,41	2,31	2,31	2,22
Żyto	5,12	3,41	3,04	2,31	2,13	1,56	1,48	1,55	1,42
Jęczmień	0,72	0,92	1,32	1,17	1,10	1,05	1,02	1,01	1,11
Owies	1,64	1,53	1,00	0,75	0,57	0,60	0,53	0,52	0,54
Pszennyto	-	-	-	0,75	0,70	0,94	0,99	1,06	1,19
Mieszanki zbożowe	0,26	0,40	0,74	1,17	1,48	1,36	1,45	1,46	1,44
Kukurydza na ziarno	0,02	0,01	0,02	0,06	0,15	0,32	0,36	0,41	0,34

Źródło: GUS.

Ogólnie można stwierdzić, że potencjał glebowy i klimatyczny Polski, chociaż gorszy niż w przypadku czołowych krajów Unii Europejskiej (tab. 4), pozwala jednak na znaczne zwiększenie średnich plonów zbóż w stosunku do stanu obecnego [7].

W większości krajów Europy Zachodniej o intensywnym rolnictwie, w ostatnich latach następuje obniżenie poziomu zużycia NPK w kg/ha UR. Jednak poziom zużycia nawozów mineralnych jest tam wyższy niż w Polsce (GUS). Ponadto, średnio w Polsce udział gleb bardzo kwaśnych i kwaśnych przekracza 50%, a w niektórych regionach dochodzi do 70% [3]. Rzutuje to na efektywność nawożenia, wskazuje także na zróżnicowanie poziomu kultury rolnej.

W porównaniu do wybranych krajów Europy istotne znaczenie ma specyficzna dla Polski struktura gatunkowa. Średnio w krajach Europy Zachodniej uprawia się więcej gatunków intensywnych, tj. pszenicy i jęczmienia oraz kukurydzy. W Polsce znaczący udział mają mieszanki zbożowe, które w innych krajach uprawiane są sporadycznie.

Ważnym wyznacznikiem intensywności technologii i regionalnego zróżnicowania produkcji zbóż w Polsce są uwarunkowania organizacyjno-ekonomiczne (wielkość i struktura gospodarstw, ich towarowość oraz chłonność na postęp technologiczny).

We współczesnym rolnictwie, w warunkach gospodarki rynkowej, o poziomie wykorzystania potencjału produkcyjnego w znacznym stopniu decydują czynniki ekonomiczno-organizacyjne. Najważniejszymi czynnikami ograniczającymi wykorzystanie potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej, ocenianego przez pryzmat produkcji zbóż w Polsce, jest rozdrobnienie gospodarstw oraz niski poziom nakładów produkcyjnych (plonotwórczych i plonochronnych) i stosowanie ekstensywnych technologii.

Gospodarstwa drobne, gorzej wyposażone w sprzęt techniczny, nie są w stanie stosować nowoczesnych, często bardzo precyzyjnych technologii produkcji

i uzyskują wyraźnie niższe plony zbóż. Znajduje to potwierdzenie w wynikach gospodarstw prowadzących rachunkowość rolniczą, pod nadzorem merytorycznym IERiGŻ (tab. 7).

Tabela 7

Średnie plony zbóż (t/ha) w latach 1999-2001 w zależności od wielkości gospodarstwa

Wyszczególnienie	Powierzchnia gospodarstwa w ha i liczba gospodarstw					
	1-5 (125)	5-10 (264)	10-20 (409)	20-50 (324)	50-100 (111)	pow. 100 (58)
Zboża ogółem	3,0	3,1	3,3	3,4	3,8	3,8
Pszenica	3,4	3,6	3,7	4,0	4,3	4,3
Jęczmień	3,2	3,3	3,4	3,3	3,6	3,4
Pszenżyto	3,7	3,3	3,9	3,9	4,1	3,9
Żyto	2,4	2,3	2,5	2,5	2,7	2,8
Nakłady materiałowe na produkcję roślinną w zł/ha	748	743	956	885	1153	939

Źródło: IERiGŻ – dane gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną.

Teza ta znajduje również uzasadnienie w danych statystycznych GUS dotyczących województw (tab. 8).

Tabela 8

Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej, średnia wielkość gospodarstw i plonowanie zbóż w województwach w latach 2003-2005

Województwo	Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej	Średnia wielkość gospodarstwa indyw. (ha UR)	Plony zbóż (śr. z lat 2003-2005)	
			dt/ha	%
Dolnośląskie	74,9	10,1	42,4	132
Kujawsko-pomorskie	71,0	12,5	33,7	105
Lubelskie	74,1	6,5	29,8	93
Lubuskie	62,3	10,3	31,1	97
Łódzkie	61,9	6,7	27,1	84
Małopolskie	69,3	3,2	32,2	100
Mazowieckie	59,9	7,3	27,2	84
Opolskie	91,4	9,7	46,4	144
Podkarpackie	70,4	3,5	30,4	95
Podlaskie	55,5	11,2	26,0	81
Pomorskie	66,2	12,4	32,4	101
Śląskie	64,2	4,1	35,4	110
Świętokrzyskie	69,3	5,0	27,0	84
Warmińsko-mazurskie	66,0	16,9	31,5	98
Wielkopolskie	64,8	11,1	34,0	106
Zachodniopomorskie	67,5	15,8	34,0	106
Polska	66,6	7,5	32,1	100

Źródło: Dane GUS oraz obliczenia własne.

Z tabeli 8 wynika, że w województwach położonych w południowo-wschodniej części Polski (podkarpackie, lubelskie, małopolskie, świętokrzyskie), mimo relatywnie korzystnych warunków siedliskowych (wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej powyżej średniej dla kraju), ze względu na rozdrobnienie struktury agrarnej uzyskuje się niższe plony zbóż niż średnio w kraju. Natomiast w województwach zachodnich i północnych, wyróżniających się korzystniejszą strukturą agrarną, stosuje się bardziej intensywne technologie produkcji i uzyskuje wyraźnie większe plony zbóż.

Z badań IERiGŻ [9] oraz IUNG [4] wynika, że w miarę przesuwania się od zachodu ku wschodowi kraju poziom intensywności produkcji i zaawansowania technologicznego gospodarstw wyraźnie się obniża. Tezę tę potwierdzają dane zamieszczone w tabeli 9, charakteryzujące poziom plonów zbóż, wielkość nadwyżki bezpośredniej z 1 ha oraz kosztów bezpośrednich ponoszonych na produkcję zbóż w czterech wyodrębnionych przez IERiGŻ regionach Polski.

W północnej i zachodniej części Polski większy udział w strukturze agrarnej mają gospodarstwa większe obszarowo, wyróżniające się wysoką towarowością produkcji zbóż, wyższym udziałem gatunków „jakościowych”. Czynnikiem sprzyjającym wdrażaniu postępu technologicznego na tych obszarach Polski jest także mniejsze rozdrobnienie gruntów (mniejsza liczba działek w przeliczeniu średnio na gospodarstwo, większa powierzchnia pól). Umożliwia to stosowanie nowych technologii, opartych na wykorzystaniu specjalistycznego sprzętu, oraz wydajnych maszyn i narzędzi, pozwalających na terminowe i precyzyjne wykonywanie zabiegów i czynności agrotechnicznych. Wyniki badań ankietowych IUNG [10] wskazują ponadto, że rolnicy – kierownicy gospodarstw w zachodniej i północnej Polsce wyróżniają się wyższym poziomem wiedzy fachowej. Podobne wyniki uzyskał Klepacki [5], oceniając tzw. kompleksowość technologii produkcji zbóż w Polsce.

Analiza danych zamieszczonych w tabeli 10 wskazuje, że województwa charakteryzujące się najgorszym wykorzystaniem potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej, ocenianym za pomocą plonów zbóż, mają z reguły niższe zużycie nawozów mineralnych (w tym również azotowych) i wapna nawozowego na 1 ha użytków rolnych. Województwa te mają także mniejszą powierzchnię zbóż w przeliczeniu na gospodarstwo (GUS). Ponadto w województwach tych, w znacznej części gospodarstw zboża uprawiane są głównie na paszę lub na samozaopatrzenie gospodarstw domowych. Województwa te odgrywają relatywnie mniejszą rolę w towarowej produkcji zbóż. Dążenia do intensyfikacji produkcji zbóż oraz wdrażania postępu technologicznego silnie zaznaczają się w zachodniej części kraju.

Przeprowadzona analiza wykazała, że plony zbóż mogą stanowić kryterium wykorzystania potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Niezbędne jest jednak uwzględnienie w ocenie także uwarunkowań ekonomiczno-organizacyjnych, decydujących o strukturze gatunkowej i intensywności produkcji zbóż.

Tabela 9

Standardowe nadwyżki bezpośrednie, plony oraz koszty bezpośrednie dla zbóż (średnie z lat 2001-2003)

Wyszczególnienie	Regiony											
	Wielkopolska i Śląsk			Pomorze i Mazury			Małopolska i Pogórze			Mazowsze i Podlasie		
	SGM ^a zł/ha	plon dt	koszty bezp. zł	SGM ^a zł/ha	plon dt	koszty bezp. zł	SGM ^a zł/ha	plon dt	koszty bezp. zł	SGM ^a zł/ha	plon dt	koszty bezp. zł
Pszemica ozima	1471	41,7	604	1470	39,5	554	1054	31,0	432	1098	32,7	494
Pszemica jara	1238	32,9	433	1206	31,0	422	1061	29,2	344	1018	28,9	382
Jęczmień ozimy	1218	35,6	335	1050	33,0	336	967	28,9	275	959	28,5	307
Jęczmień jary	1110	32,4	299	877	27,8	290	989	28,8	248	989	28,4	270
Żyto	726	25,3	169	690	24,3	171	739	23,7	143	612	22,2	151
Pszonżyto	1036	35,3	305	765	29,1	308	805	28,4	280	807	27,8	243
Owies	744	26,6	222	602	24,2	225	757	24,3	193	602	22,7	201
Kukurydza	1070	60,8	1255	742	48,4	1159	1153	54,2	1113	1288	57,6	1107

^a Standardowa nadwyżka bezpośrednia.

Tabela 10

Plony zbóż według województw średnio w latach 2002-2004 na tle uwarunkowań przyrodniczych i agrotechnicznych

Województwo	Plony zbóż dt/ha	Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej	Zużycie w kg/ha	
			NPK	CaO
Dolnośląskie	42,3	74,9	88,5	173,5
Kujawsko-pomorskie	34,8	71,0	132,0	96,7
Lubelskie	29,9	74,1	90,5	70,2
Lubuskie	30,0	62,3	101,1	32,4
Łódzkie	27,1	61,9	92,8	109,0
Małopolskie	31,4	69,3	76,2	78,2
Mazowieckie	27,9	59,9	75,5	52,8
Opolskie	45,6	91,4	139,3	199,4
Podkarpackie	30,9	70,4	58,0	69,1
Podlaskie	25,1	55,5	81,5	57,9
Pomorskie	33,0	66,2	129,3	95,4
Śląskie	35,3	64,2	92,4	105,2
Świętokrzyskie	27,1	69,3	69,1	63,0
Warmińsko-mazurskie	32,4	66,0	81,1	161,4
Wielkopolskie	34,0	64,8	107,3	73,2
Zachodniopomorskie	34,0	67,5	109,3	113,6
Polska	32,2	66,6	93,8	92,5

Uzyskane wyniki okazały się zbieżne z ocenami innych autorów, a nawet poszerzyły je o nowe aspekty. Wyraźne potwierdzenie znalazł pogląd Prusińskiego [8] o relatywnie niskim wykorzystaniu możliwości produkcyjnych i regionalnym ich zróżnicowaniu. Potwierdzenie znalazła również opinia Filipiak [1] na temat istotnego wpływu uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych na poziom plonów zbóż w regionach. Badania potwierdziły również pogląd Jaśkiewicz [4] o większych predyspozycjach gospodarstw w zachodniej i północnej Polsce do produkcji zbóż jakościowych i wyraźnym ukierunkowaniu na produkcję towarową.

Podsumowanie

Rolnicza przestrzeń produkcyjna tworzy określony potencjał, stanowiący pochodną jakości i rolniczej przydatności gleb, agroklimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych. Dominacja zbóż w strukturze zasiewów przemawia za przyjmowaniem plonów tej grupy roślin jako kryterium wykorzystania potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Rzeczywisty poziom wykorzystania tego potencjału jest w sposób wyraźny determinowany przez uwarunkowania organizacyjno-ekonomiczne, które decydują również o regionalnym zróżnicowaniu intensywności produkcji zbóż.

Wykorzystanie potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski, mierzone za pomocą wskaźników charakteryzujących produkcję zbóż, jest relatywnie niskie i zróżnicowane regionalnie. Znaczne zmiany, jakie dokonały się w produkcji zbóż w Europie na przełomie wieków, są związane, między innymi, z obniżeniem intensywności produkcji. Zmiany te nie osłabiły jednak pozycji Polski jako producenta zbóż, stosującego generalnie ekstensywne technologie. Według badań IUNG-PIB, istnieją realne możliwości poprawy wykorzystania potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej opartego na produkcji zbóż. Niezbędne są jednak działania systemowe. W warunkach naszego kraju racjonalizacja wykorzystania gruntów, poprawa agrotechniki i pewna umiarkowana intensyfikacja produkcji mogą w sposób wyraźny umocnić pozycję Polski w Europie w zakresie produkcji zbóż. Działania te mogą również przyczynić się do zmniejszenia zróżnicowania regionalnego wykorzystania potencjału produkcyjnego rolnictwa.

Literatura

1. Filipiak K., Ufnowska J.: Regionalne zróżnicowanie wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Zag. Ekon. Roln. z. 1, 2002.
2. GUS: Roczniki Statystyczne.
3. Igras J., Lipiński W.: Zagrożenia dla środowiska przy różnym poziomie intensywności produkcji roślinnej w ujęciu regionalnym /w:/ Efektywne i bezpieczne technologie produkcji roślinnej. IUNG Puławy 2005.
4. Jaśkiewicz B i inni: Regionalne zróżnicowanie intensywności produkcji zbóż w Polsce. Zag. Ekon. Roln., z.1, 2003.
5. Klepacki B.: Proces przemian gospodarki polskiej lat 90 ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa /w:/ Procesy przystosowawcze przedsiębiorstw agrobiznesu do gospodarki rynkowej. SGGW Warszawa 2005.
6. Krasowicz S., Budzyński W.: Produkcja zbóż w Europie na przełomie wieków XX/XXI. Bibliotheca Fragmenta Agronomica, nr 9, 2005.
7. Kuś J. i inni: Stan aktualny i perspektywy produkcji zbóż w Polsce w świetle badań środowiskowych i technologicznych. Zag. Ekon. Roln., z. 3, 2004.
8. Prusiński J., Kozdamba K.: Postęp biologiczny w hodowli i uprawie zbóż w Polsce po 1990 roku. Zag. Doradztwa Rolniczego, nr 4, 2005.
9. Skarżyńska A., Ziętek I.: Regionalne współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002” dla rolniczych działalności produkcyjnych w Polsce. Zag. Ekon. Roln., nr 4, 2005.
10. Zarychta M., Kęsik K.: Ocena efektywności technologii produkcji zbóż w gospodarstwach rolnych /w:/ Efektywne i bezpieczne technologie produkcji roślinnej. IUNG Puławy, 2005.
11. Zbiorowa pod red. B. Klepackiego: Procesy dostosowawcze produkcji roślinnej w Polsce w kontekście integracji z Unią Europejską. SGGW, Warszawa 2001.
12. Zbiorowa: Rynek zbóż. Stan i perspektywy. IERiGŻ Warszawa, nr 29, 2005.